

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN TUVALETLERİ HİJYENİK KULLANMA DURUMLARININ BELİRLENMESİ

Doç. Dr. Nida BAYINDIR

Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, nida.bayindir@dpu.edu.tr

Prof. Dr. Ali ÖZEL

Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, aliozel2002@yahoo.com

ÖZ

Eğitim sisteminin ve alışkanlıkların temeli ilköğretim kademesidir. Özellikle ilkokul, öğrencilere, planlı ve programlı bir şekilde, bilişsel, duyuşsal, sosyal ve psikomotor becerilerin öğretildiği, bireylerin ileride daha kaliteli yaşamları için gerekli yönlendirmelerin yapıldığı özel alandır. Araştırma, ilkokullarda öğrencilerin tuvaletlerin donanımları hakkındaki farkındalıklarını ve tuvaletleri hijyenik olarak kullanma durumlarını belirlemeye çalışmaktadır. 2015-16 öğretim yılında Ankara Yenimahalle ilçesinde öğrencilerin tuvaletler ve öğeleri hakkındaki görüşlerini kapsamaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, temizlik ve sarf malzemelerinin büyük ölçüde bulunmadığı ve öğrencilerin tuvaletlerin kullanıma ilişkin herhangi bir eğitim almadıkları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, öğrenci, tuvalet, hijyen.

Determining the Status of Elementary Students Hygienic Use of Toilets

ABSTRACT

The foundation of education system and habits of the students is the elementary education stage. Especially primary education, where students are taught the cognitive, affective, social and psychomotor skills and where individuals are provided with guidance in order to live a better life in the future in a planned and programmed manner, is a special area. This research aims to determine the students' awareness of toilet equipments and the status of their hygienic use of toilets in primary education settings. Research conducted during 2015-16 academic year in Ankara Yenimahalle district and it covers the students' views about toilets and toilet equipments. According to research results, students do not receive any training about toilet use and there is a considerable lack with regards to cleaning and toilet supplies.

Key words: Elementary education, student, toilets, hygiene.

1. GİRİŞ

İlkokul, öğrenciyi bilişsel, duyuşsal, sosyal, dil ve psikomotor beceriler açısından geliştirmeyi amaçlayan, öğrencileri özbakımını yapabilecek şekilde yetiştirmeye ilişkin program ve işleyişlerle hayata hazırlamayı çalışan kurumsal bir yapıdır. Eğitimin ilk basamağında kazandırılacak olan bu temel bilgi ve beceriler hayatın her aşamasına sıklıkla kullanılacak şeyleri kapsamaktadır. Bireyin hem okul döneminde hem de sonrasında hem kendi hem de çevresi için daha yaşanır bir çevre oluşturmasına büyük katkı sağlayacaktır. Daha üretken, daha sağlıklı ve yaşam kalitesi yüksek bir hayat sürmesine neden olacaktır (Pelen ve Günay, 2013).

Toplum ve birey sağlığını korumak, kaliteli ve sağlıklı bir yaşam sürmek, temizlik ve hijyen kurallarına uymakla mümkündür. Eğitimin asli görevlerinden olan sağlıklı nesiller yetiştirmek, bu alışkanlıkların kazanılması, temizlik ve sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak için alınması gereken temizlik önlemi olan hijyen uygulamalarının doğru şekilde verilmesine bağlıdır. Bu işi üstlenen ilkokullar hem verilen eğitim hem de hijyen sorunları ve enfeksiyonlar açısından oldukça büyük risklerde taşımaktadır. Özellikle pek çok çocuğun bir arada bulunduğu okullar, bulaşıcı hastalıklara, bakterilerin oluşumuna, parazitlerin yayılmasına dolayısıyla hijyenik olmayan ortak paylaşım alanlarına sahip yerlerdir. Neredeyse hastalık yayılma merkezleridir. Çocuğun hasta olması onu gelişimsel olarak etkilediği kadar akademik olarak da etkilemektedir. Hasta olan çocuk okula devam edememekte, okul başarısı düşmektedir (Önsüz ve Hıdıroğlu, 2008, Özbaş, 2010, Gündüz vd, 2013, Kaya ve Aslan, 2009). Hammond vd, (2000)'in yaptığı araştırmada, enfeksiyon sıklığı ile hijyen alışkanlıkları arasında yakın bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ülkemizde ve dünyada görülen hastalıkların çoğunluğu enfeksiyon hastalıkları olup halk sağlığını yakından ilgilendiren bir konudur. Özellikle ortak kullanım alanlarında el hijyeni davranışının yeterli düzeyde olmadığını görülmektedir (Kitiş ve Bilgili, 2011).

Temel vd, (2006) yaptığı araştırmada okuldaki kabin ve psivuar başına düşen hem öğrenci hem de öğretmen sayısının standartların üstünde olduğu, okul tuvaletlerinin temizliğinin nitelik ve nicelik olarak yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Mersin üniversitesi tıp fakültesinin araştırmasında ise okul tuvaletlerinin %93,9'unda tuvalet kağıdı olmadığı, %90,9'unda çöp kutusu bulunmadığı, %72,1'inde sıvı sabun, %93,3'ünde ise kağıt havlu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (OSGE sonuç raporu, 2009).

Usta (2008)'in yaptığı araştırma sonucuna göre ise tuvaletlerde temizlik malzemesi olmayan okul oranı %40 olup öğrencilerin %66,7'si içme suyu ihtiyacını tuvaletlerdeki çeşmelerden karşılamaktadır.

Ülkemizde 2014 yılı itibari ile eğitim gören öğrenci sayısı 5.434.150'u ilkokul 5.278.107'u ortaokul toplam 10.712.257 ilköğretim öğrencisidir (TUİK, 2014). Türkiye sağlık raporu sonuçlarına göre 7-14 yaş çocuklarının en çok yaşadıkları hastalık sorunu enfeksiyona bağlı hastalıklardır. Okul döneminde artan bu hastalıklarda okul ortamlarındaki hijyen uygulamalarındaki yetersizlikler etkili olmaktadır (Kitiş ve Bilgili, 2011). Özellikle okul tuvaletleri enfeksiyonların oluşmasında ortak bir yayılma alanı olarak düşünülebilir. Temiz su, el hijyeni ve düzenli temizlik uygulamaları ile tuvaletlerden bulaşan mikrop ve parazitlerle oluşacak enfeksiyonların göreceli olarak önüne geçilebilmektedir. İyi tasarlanmamış tuvaletler, temiz ve kirli suların gideri, ortak dokunulan yerlerin sürekli dezenfekte edilmemesi, su, sabun, tuvalet kağıdı ve kağıt havlu kullanımının olmaması vb. hastalıklara neden olan durumlardır. Bu sorunları öngören Milli Eğitim Bakanlığı, beyaz bayrak projesi ile okullarda temizlik ve hijyenin teşvik edilmesi için bir denetim mekanizması oluşturmuş, yapılan denetlemede belli bir puanı alan okullara beyaz bayrak sertifikası vererek bütün okullarda ortak bir uygulamaya ulaşılmasını hedeflemiştir. Ancak hijyen ve okul sağlığı ile yapılan merkezi ve yerel çalışmalar bir sistem ve süreklilik göstermemekte, paydaşların işbirliği yeterince organize edilmemektedir (Özcan vd, 2013, MEGEP, 2007, SEGM, 2008, MEB, 2010).

Araştırma, okul tuvaletleri donanımları ve tuvaletlerin kullanımı hakkında öğrencilerin bilgi düzeylerini ve hijyen alışkanlıklarını betimlenmesi açısından, özellikle bulaşıcı hastalıkların okul ortamında yayılmasının en aza indirgenmesi açısından önem taşımaktadır.

2. YÖNTEM

Araştırmada, ayrıntılı ve derinlemesine veri toplama amacıyla katılımcıların bireysel algıları, yaşları, deneyimleri ve bakış açılarını öğrenme, mevcut durumu açıklamak için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin en belirgin özelliği bir durumu bireylere odaklanıp derinlemesine incelemesidir. Nitel verileri toplamada araştırmacıların geliştirdiği yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Form, iç geçerliği için uzman, öğretmen görüş ve önerileri alınarak hazırlanmıştır. Görüşmeler bire bir öğrencilerle yapılmış, sorulara verdikleri yanıtlar kaydedilmiştir. Görüşmeler gönüllülük esasına göre yapılmıştır. Araştırma 2015-16 öğretim yılı güz döneminde Ankara Yenimahalle'deki ilkökul ve öğrencileri ile sınırlıdır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemleri arasından maksimum çeşitlilik yöntemine göre farklı sınıflardan rastgele 16 öğrencidir. Maksimum çeşitlilik yöntemine göre amaç, görece küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örneklem sonuçlarını bireylerin çeşitliliğine göre yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Katılımcılar, Ö1...Ö20 şeklinde kodlanmıştır. Verilen analizinde araştırmacıların görüşme ve gözlemlere hiçbir etkisi olmadan olduğu şekli ile verileri sunduğu temel düzey analizi ve görüşme formunun kategoriler oluşturarak sayısal olarak analiz edildiği içerik analizi kullanılmıştır. Verilerin analizinde, katılımcılar belirlenmiştir. Görüşme soruları hazırlanmıştır. Sorular sözlü sorulmuş, analiz için yazılı hale getirilmiştir. Benzer konularla ilgili cevaplar alt alta yazılarak tablo haline dönüştürülmüş, sorulara verilen temsili cevaplar öğrencilerin ifadeleriyle desteklenmiştir.

3. BULGULAR

Tablo 1-Araştırmaya katılan öğrencilerle ilgili bilgiler

Kod	Cinsiyet	Sınıf	Okul
Ö1	K	3	A
Ö2	K	4	A
Ö3	E	2	B
Ö4	E	4	C
Ö5	E	2	A
Ö6	K	1	A
Ö7	E	1	C
Ö8	E	2	C
Ö9	K	4	B
Ö10	K	3	C
Ö11	E	3	B
Ö12	K	1	B
Ö13	K	3	D
Ö14	E	2	D
Ö15	K	4	D
Ö16	E	1	D

Araştırmaya katılan öğrencilerin özelliklerini incelediğimizde 8'i kız, 8'i erkek olup, seçilen 4 okuldan ve 1-2-3-4. Sınıflarının her birinden 4'er öğrencidir. Öğrenciler 1 ve 4 sınıftan farklı cinsiyetlerde farklı öğrencilerden olup çeşitlik göstermektedirler.

Tablo 2-Tuvailetlerdeki malzeme

Öğrencilerin kodu	Tuvalet kağıdı varlığı	Sıvı sabun varlığı	Çöp kovası varlığı	Kağıt havlu var
Ö1	Yok	Var	Var	Yok
Ö2	Yok	Yok	Yok	Yok
Ö3	Yok	Bazen	Var	Yok
Ö4	Yok	Var	Var	Yok
Ö5	Yok	Yok	Var	Yok
Ö6	Yok	Yok	Yok	Yok
Ö7	Var	Var	Var	Yok
Ö8	Yok	Yok	Var	Yok
Ö9	Yok	Yok	Yok	Yok
Ö10	Yok	Yok	Yok	Yok
Ö11	Yok	Var	Var	Yok
Ö12	Yok	Yok	Yok	Yok
Ö13	Yok	Yok	Yok	Yok
Ö14	Yok	Yok	Var	Yok
Ö15	Yok	Bazen	Var	Yok
Ö16	Yok	Yok	Var	Yok

Tablo 2 incelendiğinde okul tuvaletlerinde genellikle tuvalet kağıdı olmadığı anlaşılmaktadır. 6 öğrenci sıvı sabun olduğunu belirtmiştir. 10 öğrenci tuvaletlerde çöp kovası olduğunu, kağıt havlunun ise hiç bulunmadığı belirtilmiştir. Ö3 tuvaletlerdeki malzeme ile ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir.

Tuvalet kağıdı yok. Sıvı sabun ise ya çok az yada bitmiş oluyor. Çöp kutusu var. Kağıt havlu hiç görmedim.

Ö 7 ise tuvaletlerde kağıt havlu dışında diğer malzemelerin var olduğunu belirtmektedir.

Tuvalet kağıdı, sıvı sabun var, ama bitmiş. Çöp kutusu var. Kağıt havlu yok.

Tablo 3-Yapısal işleyiş ve düzen

Öğrencilerin kodu	Sık sık temizlenme durumu	Sifonların çalışma durumu	Çeşmelerin çalışma durumu	Wc ve lavaboların sayısının yeterliliği
Ö1	Bazen	Evet	Evet	Evet
Ö2	Hayır	Evet	Evet	Evet
Ö3	Evet	Evet	Evet	Evet
Ö4	Bazen	Hayır	Bazıları bozuk	Evet
Ö5	Bazen	Hayır	Bazıları bozuk	Evet
Ö6	Hayır	Evet	Evet	Evet
Ö7	Bazen	Evet	Evet	Evet

Ö8	Bazen	Evet	Hayır	Hayır
Ö9	Bazen	Evet	Evet	Evet
Ö10	Evet	Evet	Evet	Evet
Ö11	Bazen	Hayır	Evet	Evet
Ö12	Hayır	Hayır	Evet	Evet
Ö13	Hayır	Hayır	Evet	Evet
Ö14	Hayır	Hayır	Evet	Evet
Ö15	Evet	Hayır	Evet	Evet
Ö16	Hayır	Hayır	Evet	Evet

6 öğrenci tuvaletlerin sık sık temizlenmediğini, 8 öğrenci sifonların çalışmadığını, 13 öğrenci çeşmelerin çalıştığını, neredeyse tamamı tuvalet ve lavabo sayılarının yeterli olduğunu belirtmektedir.

Ö8 tuvaletlerdeki yapısal düzen ve işleyiş hakkında düşüncelerini şöyle dile getirmektedir.

İlk dersler temiz oluyor. Kapılar silinmiyor. Sonra ara sıra paspaslanıyor. Sifonlar çalışıyor. Çeşmeler çok iyi çalışmıyor. Bazıları akıyor. Teneffüslerde tuvaletler çeşmeler çok kalabalık oluyor. Yetmiyor. Tuvaletler kötü kokuyor.

Ö16 Tuvaletleri yıkayamı görmedim. Sifon çekme yeri yok, ben alttaki çeşmeyi açıyorum. Çeşme ve tuvalet sayısı yetiyor.

Tablo 4-Hijyen eğitimi durumu

Öğrenci erin kodu	Ellerini yıkama durumu	Ellerini silme durumu	Sifonu çekme durumu	Hijyen eğitimi alma durumu
Ö1	Evet	Kendi peçetesi	Evet	Almadı
Ö2	Hayır	Silmiyorum	Evet	Almadı
Ö3	Evet	Kendi peçetesi	Evet	Almadı
Ö4	Hayır	Silmiyorum	Bazen	Almadı
Ö5	Hayır	Silmiyorum	Evet	Almadı
Ö6	Hayır	Silmiyorum	Hayır	Almadı
Ö7	Hayır	Silmiyorum	Hayır	Almadı
Ö8	Evet	Kendi peçetesi	Evet	Almadı
Ö9	Evet	Kendi peçetesi	Bazen	Almadı
Ö10	Evet	Kendi peçetesi	Evet	Almadı
Ö11	Evet	Kendi peçetesi	Evet	Almadı
Ö12	Hayır	Silmiyorum	Hayır	Almadı
Ö13	Hayır	Silmiyorum	Hayır	Almadı
Ö14	Hayır	Silmiyorum	Hayır	Almadı
Ö15	Hayır	Silmiyorum	Hayır	Almadı
Ö16	Hayır	silmiyorum	Hayır	almadı

Sadece 6 öğrenci ellerini yıkamakta, 10 öğrenci ellerini silmemekte, 7 öğrenci sifonu çekmediğini belirtmiş, öğrencilerin tamamı ise hijyenle ilgili bir eğitim almamıştır.

Ö13 *sabunla yıkıyorum, sadece su ile yıkıyorum. Silmiyorum. Sifonu çekmiyorum. Okulda temizlik eğitimi almadım.*

Ö9 *Ellerimi yıkıyorum. Bazıları yıkamıyor. Yıkamazsak pislik olur. Mikrop kaparız. Bazen kendi peçeteme bazen üzerime siliyorum. Sifonları bazen çekiyorum. Temizlik eğitimi almadım ama öğretmenim bazen söylüyor.*

Ö11 *Ellerimi yıkıyorum ama arkadaşlarımı bilemem. Çantamdan kağıt peçete alıp tuvalete gidiyorum. Sifonu çekiyorum. Bir temizlik eğitimi almadım. İstemem.*

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya katılan öğrenciler, büyük ölçüde, tuvaletlerde tuvalet kağıdı ve kağıt havlu bulunmadığını, bazen sıvı sabun bulunduğunu belirtmektedirler. Bunun yanında öğrenciler, çeşmeler ve tuvalet sayısının yeterli olduğunu, çöp kovasının bulunduğunu, kısmen sifonu çektiklerini, kısmen ellerini yıkayıp, sildiklerini belirtmektedirler. Hiçbiri tuvaletlerin kullanımı ile ilgili herhangi bir eğitim almamıştır.

Örneklemdaki okullarda temizlik ve sarf malzemelerinin büyük ölçüde bulunmadığı ve öğrencilerin tuvaletlerin kullanıma ilişkin herhangi bir eğitim almadıkları görülmektedir. Bunun için, kaynak sıkıntısının öncelikli olarak devlet tarafından, yetersizliği durumunda ise okul aile birliklerince giderilmesi gerektiği, okul tuvaletlerinde çalışmayan sifon, çeşme, psivar, tuvalet, kapı vb. mutlaka bakım ve tamirinin yapılması, tuvaletlerin havalandırılması, her teneffüs öncesi bütün tuvalet öğelerinin dezenfekte edilmesi, çocuklara tuvalet ve el hijyeni hakkında bilgi verilip, belli aralıklarla ancak sürekli uygulamalı eğitim verilmesi, tuvaletlere hijyen kuralları ile ilgili görsel bilgilendiricilerin konması, tuvalet sarf malzemelerinin kullanımının kontrol edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Gündüz, S, Çizmecci, N, M, ve Kanburoğlu, M, K, (2013). Okulöncesi Eğitim Kurumlarındaki Öğretmenlerin Çocuk Sağlığı Konusundaki Bilgi Düzeyleri, *Türk Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 1, 21-26.

Hammond B, Ali, Y, Fendler, E, Dolan, M, Donovan, S (2000). Effect Of HandSanitiser Use On Elementary School Absenteeism, *American Journal of InfectionContol*, 28(5), 340-346.

Kaya, M, ve Aslan, D, (2009). Ankara’da Bir İlköğretim Okulunda El Yıkama Konusunda Bir Müdahale Çalışması, *Erciyes Tıp Dergisi*, 31(2), 135-143.

Kitiş, Y, ve Bilgili, N, (2011). İlköğretim Öğrencilerinde El Hijyeni ve El Hijyeni Eğitiminin Etkinliğinin Değerlendirilmesi, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 93-102.

MEB, (2010). İlköğretim Okullarında Temizlik ve Hijyen, EARGED, http://www.meb.gov.tr/earged/earged/ilk_ok_temizlik_hijyen.pdf

- MEGEP, (2007). Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Çocuk Hastalıkları, Ankara. <http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/cocukgelisim/moduller/cocukhastaliklari.pdf>
- OSGE Sonuç Raporu (2009). Okul Sağlığı Geliştirme Raporu, Mersin.
- Önsüz, M, F,ve Hıdıroğlu, S, (2008). İstanbul'da Farklı İki İlköğretim Okulundaki Öğrencilerin Kişisel Hijyen Alışkanlıklarının Belirlenmesi, *Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 9, 9-17.
- Özbaş, M, (2010). İlköğretim Okullarında Öğrenci Devamsızlığının Nedenleri, *Eğitim Ve Bilim*, 35(156), 32-44.
- Özcan, C, Kılınç, S, ve Gülmez, H, (2013). Türkiye'de Okul Sağlığı Ve Yasal Durum, *Ankara Medical Journal*, 13(2), 71-81.
- Pelen, K, ve Günay, O, (2013). İlköğretim Okulu Öğrencilerine Verilen Sağlık Eğitiminin Öğrencilerin Bilgi, Tutum ve Davranışlarına Etkisi, *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 22(1), 52-63.
- SEGM, (2008). Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi, Bulaşıcı Hastalıklar Ve Korunma Modülleri, No:722, Ankara. <http://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/t8.pdf>
- Temel, F, Akın, L, Vaizoğlu, S, A, Kara, A, Kara, Ö, Halas, M, A, Gurunaidu, S, S, Oğur, R, Tekbaş, Ö, F, Güler, Ç, (2006). Altındağ İlçesinde Bir İlköğretim Okulunda Suyun, Tuvalet, Musluk ve Kapı Kollarının Sürüntü Örneklerinin Değerlendirilmesi, *Gülhane Tıp Dergisi*, 48, 70-74.
- TUİK, (2014). Eğitim İstatistikleri, www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1606
- Usta, İ, (2008). *Tokat İli Erbaa İlçe Merkezi İlköğretim Okullarındaki Okul Sağlığı Hizmetlerinin Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı ABD Kayseri.
- Yıldırım, A, ve Şimşek, H, (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara.